

A+

ARCHITECTUUR IN BELGIË

[RE]WORK

In samenwerking met
Team Vlaams Bouwmeester

Bouwen aan het productieve landschap

Met de PILOOTPROJECTEN
PRODUCTIEF LANDSCHAP willen
het Team Vlaams Bouwmeester,
ILVO en zijn partners de kloof
tussen landbouw en stad op
een vernieuwende en duurzame
manier overbruggen. Dat lijkt
alvast te lukken: een van de vijf
voorbeelden is de dakserre bij
REO Veiling in Roeselare.

Ongeveer de helft van Vlaanderen bestaat uit open landbouwruimte. De landbouwer is dus een van de belangrijke beheerders van de Vlaamse ruimte, maar zit vandaag vast in een spanningsveld: bij het produceren moet hij rekening houden met een uitgebreide wetgeving, aandacht hebben voor zijn omgeving en de mens daarin, en ook nog investeren en innoveren. Tel daarbij zaken zoals klimaatopwarming, en het wordt al snel duidelijk dat er vele uitdagingen, maar ook kansen op kwaliteitsverbetering, verscholen zitten in het Vlaamse landbouwlandschap.

Groeiende bevolkingsaantallen vragen bijvoorbeeld om een toenemende voedselproductie, terwijl de beschikbare grond steeds verder ingenomen wordt door de uitbreiding van de huisvesting en allerlei diensten. De ene na de andere vierkantshoeve, inclusief omliggende vruchtbare grond, komt in handen van privéköopers, waardoor er veel kostbare productieve grond verdwijnt. Bovendien woont in die hoeves vaak maar één gezin. Dat kan anders en beter. Ook overstromingen of periodes van waterschaarste vragen om een andere aanpak, met duurzamere manieren van waterbeheer, waarbij landbouwers een grotere rol kunnen spelen.

Naast ons stedelijk systeem heeft ook het platteland nood aan innovatieve ideeën en een creatieve aanpak. Landbouwparken waar bedrijven samenkomen, kunnen aan woonwijken gekoppeld worden. Producenten staan dan dicht bij de consument, en zo kan de band tussen voedsel en de stad opnieuw nauwer en duurzamer worden. Dergelijke bedenkingen plaveiden de weg voor een bijzonder partnerschap tussen landbouw, ruimte en ontwerp.

De Pilotprojecten Productief Landschap (PPPL) groeiden in 2013 uit een partnerschap van het Team Vlaams Bouwmeester, het Instituut voor Landbouw en Visserijonderzoek (ILVO), de Minister van Landbouw, het departement Landbouw en Visserij, en Ruimte Vlaanderen. Samen startten ze een vijf jaar durend pilootprogramma om innovatieve landbouw met een duidelijke ruimtelijke impact en een hoge maatschappelijke waarde te ondersteunen. Productief landschap staat daarbij voor open ruimtes – groot of klein, stedelijk of landelijk – die zo beheerd worden dat ze ecologisch en economisch productief worden én maatschappelijke meerwaarde opleveren.

De Kijfelaar © Tim Van de Velde

Voedselpark Tuinen van Stene © Tim Van de Velde

INNOVATIEF EN HAALBAAR

Een oproep in 2014 lanceerde een zoektocht naar vijf projecten in de landbouwsector met kansen voor vernieuwende ruimtelijke ontwerpen. Het doel was een ruimtelijke coproductie tussen sectoren op poten te zetten, waarbij niet alleen wonen maar verschillende activiteiten opnieuw met elkaar verweven zouden worden om zo de ruimtelijke veerkracht te vergroten. Productie, energiedelen, natuur, recreatie, biodiversiteit en vergroening ondersteunen daarbij de open ruimte. De projecten vormen real-time labo's die onder meer testen en visualiseren wat de ruimtelijke en maatschappelijke impact van de beoogde landbouwinnovatie is.

Een team van de onderzoekstank Architecture Workroom Brussels en het ontwerp bureau Maat Ontwerpers, ondersteund door een stuurgroep van de partners, bepaalde vijf centrale uitdagingen: reconversie van landbouwvastgoed, duurzame schaalvergroting, het sluiten van kringlopen, efficiënter watergebruik en -beheer, en stadslandbouw.

Meer dan veertig ideeën werden verzameld uit de publieke en private rurale praktijk. Daaruit selecteerde de stuurgroep vijf voorstellen die model staan voor uitdagingen, en types van opgaven die ook elders op het platteland voorkomen. Zo werden ontwerp opgaves opgezet voor een dakserre voor professionele stadslandbouw en onderzoek op de loods van de groenten- en fruitveiling REO Veiling in Roeselare; het hedendaagse publieke landbouwpark Tuinen van Stene in Oostende; de uitbouw en renovatie van de collectieve bioboerderij De Kijfelaar in Herentals; het ombuigen van wateroverlast naar wateropportunity op vleesveeboerderij Hoeve De Waterkant in Herk-de-Stad; en de omvorming van een voormalig woonuitbreidingsgebied tot stadslandbouwpark in Maasmechelen.

Vanaf december 2014 werden de vijf laureaten intensief begeleid door een projectregisseur, een ontwerp team, de PPPL-projectcoördinator en de stuurgroep. Het doel was een innovatief maar ook haalbaar ontwerp voor de voorliggende opgave. Daarvoor werden begeleidingstrajecten op maat bedacht met ontwerpend onderzoek als een speerpunt om creatieve en innovatieve ideeën zo veel mogelijk kansen te geven. Ontwerpend onderzoek als een exploratieve, mobiliserende methode van visievorming om een breed palet aan actoren te betrekken, ideeën te stimuleren en discussie op gang te brengen. Daardoor ontstaan experimentele laboratoria waar beleid, onderzoek en praktijk met elkaar geconfronteerd worden.

Dat traject op maat behelsde voor de dakserre in Roeselare bijvoorbeeld de uitwerking van een grondige projectdefinitie en het op touw zetten van een internationale ontwerpenwedstrijd. De projectdefinitie bracht de wensen van iedere partner helder in beeld en stemde ze beter op elkaar af. De duidelijk zichtbare ligging van de dakserre aan de ring van Roeselare en de hoge bezoekfrequentie van de veilingactiviteiten vroeg bovendien om een overdacht architecturaal ontwerp. De nieuwe dakserre werd zo, behalve baken voor de stad, ook een visitekaartje voor de sector: een state-of-the-art constructie met faciliteiten voor demonstraties aan de telers, ruimte voor opleiding en educatie, en een toonplaats voor de innovaties van toeleveringsbedrijven. De serre wordt zo naast een onderzoekscentrum ook een ontmoetingscentrum voor het brede publiek, de telers en onderzoekers.

Het team van META architectuurbureau met partners Van Bergen Kolpa Architecten, Smiemans, Tractebel Engineering en Wageningen UR Glastuinbouw ging de uitdaging aan en overtuigde de jury met een sterk ontwerp, waarbij architectuur en serretechniek hand in hand gaan.

MINIMALE VOETAFDruk

Het innovatieve project van de dakserre bewijst alvast dat landbouw en industrie geen concurrenten hoeven te zijn op het vlak van ruimtegebruik. Op een voormalige brownfieldsite bouwde REO Veiling een nieuwe kistenloods. Het Pilotproject bouwt nu verder aan een duurzaam ruimtegebruik. Op het dak van de loods verrijst een toekomstgerichte onderzoekseenheid voor glasgroenten van landbouwonderzoekscentrum Inagro. Naast een belangrijke innovatie op het vlak van onderzoek, zal het gebouw ook het ruimtebeslag van de veiling verder intensiveren, en het onderzoek naar stadslandbouw openstellen naar de sector en andere belanghebbenden. Zo krijgt stedelijke tuinbouw op industriële daken een prominente plaats in de skyline van Roeselare.

De architectuur bestaat uit een lichte serreconstructie die rust op de betonnen sokkel van de kistenloods. Drie bouwdelen

vormen een samenhangend geheel: een onderzoeksserre, een gevelserre en een vormingscentrum. Door die combinatie ontstaan gebruiksmogelijkheden voor verschillende doelgroepen: telers, onderzoekers, toeleveranciers, studenten, bezoekers. De functionele schikking van de binnenruimten laat toe de diverse bezoekers in optimale omstandigheden te ontvangen zonder de onderzoekers te belemmeren.

Vanop de Roeselaarse ring springt het gebouw meteen in het oog door een forse gevelserre, die aansluit bij de onderzoeksserre. De 12 meter hoge constructie biedt mogelijkheden voor verticale teelten en streeft zo op haar beurt naar innovatie binnen zowel architectuur als landbouw. Hangende carrousels met goten, potten, meerlaagsystemen met bijkomende belichting of andere innovatieve systemen behoren tot de mogelijkheden.

Het ontwerp voor de dakserre streeft bovendien naar een minimale ecologische voetafdruk. Enerzijds gaat de voorkeur naar duurzame bouwmaterialen met een beperkte milieu-impact. Anderzijds wordt aandacht besteed aan de latere exploitatie en onderhoud, zodat die een minimum aan energie vragen. Daarvoor werden mogelijkheden onderzocht om aan te sluiten op het warmtenet van een nabijgelegen verbrandingsoven en/of de warmtekrachtkoppeling van het onderliggende veilinggebouw. Koeling in de kassen zal gebeuren met natuurlijke ventilatie en hogedrukverneveling. Daarnaast zullen PV-panelen zorgen voor eigen energieopwekking. Door zo veel mogelijk recirculatie en ontsmetting/zuivering van de waterstromen toe te passen, wordt geprobeerd voor zowel de teelt als voor de sanitaire toepassingen een gesloten waterbalans te creëren.

De plannen voor de dakserre zijn intussen vergevorderd en concreet. De opening van het gebouw is voorzien voor het voorjaar van 2018. Ook de andere Pilotprojecten ronden dit najaar hun ontwerpend onderzoek af en hanteren gelijkaardige streefdata voor realisatie. Dit najaar wordt bijgevolg een belangrijke stap richting uitvoering gezet, zodat de projecten hun pilootwaarde in de komende jaren ten volle kunnen uitdragen.

Elke Vanempen (ILVO & Team Vlaams Bouwmeester)

Een Pilotprojecten-traject staat synoniem voor samenwerking. Ook in het PPPL-traject wordt intensief samengewerkt met heel wat partners, die allen bijdragen aan de resultaten. Dank aan het Team Vlaams Bouwmeester, ILVO, Architecture Workroom Brussels, Ruimte Vlaanderen, het departement Landbouw en Visserij, Atelier Romain, AnteaGroup, Maat Ontwerpers, Voorland, de provincie West-Vlaanderen, META architectuur, van Bergen Kolpa, Technum, Circular Landscapes, Import-Export Architecture, URarchitecten, LINT, Ziegler-Branderhorst, REO Veiling, Inagro, Stad Oostende, Gemeente Maasmechelen, en de families Mees en Verwimp.
Meer info: www.productieflandschap.be
